

LR Prezidento patarėjoms Vilmai Bačkiūtei ir Jolantai Urbanovič
LR Seimo švietimo ir mokslo komitetui
Ministrės pirmininkės patarėjai švietimo ir NVO klausimais Aistei Kairienei
LR Švietimo, mokslo ir sporto viceministrui Ramūnui Skaudžiui
Nacionalinės švietimo agentūros direktorei Rūtai Krasauskienei

Dėl Švietimo įstatymo ir Profesinio mokymo įstatymo pakeitimų

2022 m. gruodžio 6 d.

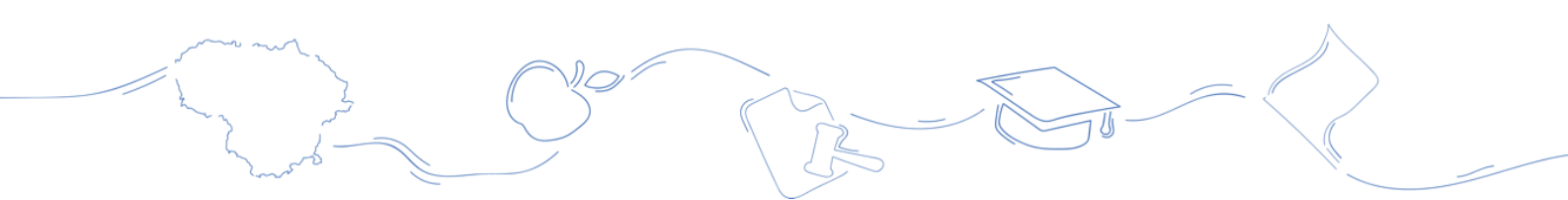
Iš esmės pritariame Švietimo įstatyme ir Profesinio mokymo įstatyme numatomiems pokyčiams, tačiau baiminamės, kad kai kurios siūlomos nuostatos gali suvaržyti tam tikrų visuomenės grupių teisę į prieinamą, įtraukų ir kokybišką švietimą, ateityje dar labiau didindama atskirtį¹. Todėl teikiame siūlymus žemiau nurodytiems įstatymų nuostatų pakeitimams:

- 1. 3 straipsnis. 9 straipsnio 6 dalis.** Kai kuriose nevalstybinėse savito ugdymo mokyklose pagal ugdymo paradigmą pradinių klasių ugdymo procese nenaudojamos IT priemonės, todėl, tikėtina, kad šių mokinių pasiekimų vertinimo rezultatai nacionaliniuose mokinių pasiekimų patikrinimuose, organizuojamuose elektroniniu būdu, bus prastesni nei kitų pradinių mokyklų mokinių. Netradicinio ugdymo koncepcija leidžia savito ugdymo mokykloms vykdyti veiklą pagal savo pasirengtas ugdymo programas, be to bendras mokomųjų dalykų ir atskiram dalykui skiriamų valandų skaičius per visą mokyklos laikotarpį (1–12 klasėse) gali iki 25 proc. skirtis nuo bendruosiuose ugdymo planuose numatytų dalykų ir atskiram dalykui skiriamų valandų skaičiaus. Todėl standartizuotas nacionalinis testavimas neatspindėtų mokinių mokymosi pasiekimų, galimai parodytų žemesnius pasiekimus, nesuteiktų pagalbos nei mokytojams, nei mokiniams.

Panašūs iššūkiai gali kilti taip pat ir socialiai pažeidžiamų šeimų, kuriose IT priemonės nenaudojamos kasdienėje namų aplinkoje, bei specialiųjų poreikių turintiems vaikams. Atsižvelgiant į tai, kad jau dabar nacionaliniuose pasiekimų patikrinimuose dalyvauja 96,4 proc. mokinių, **siūlome atsisakyti pradiniame ir pagrindiniame ugdyme privalomų nacionalinių patikrinimų, sudarant patiems mokytojams galimybę pasirinkti iš standartizuotų užduočių banko ir susidaryti mokiniams tinkamus testus ir testavimo būdą.**

- 2. 4 straipsnis. 10 straipsnio 4 dalis.** Siūloma nuostata neapibrėžia, kokios pasekmės bus mokiniams, kurie nepasieks slenkstinio pasiekimų lygio, net ir perlaikę neišlaikytus

¹ Kaip parodė EBPO 2015 m. tyrimas, Lietuvos vaikų, kurių šeimų pajamos priklausė ketvirčiui mažiausias pajamas gaunančių šeimų grupei, pasiekimai sudarė 85 proc. pasiekimų vaikų, kurie augo šeimose, pagal pajamas priklausančiose turtingiausiame ketvirčiui.

patikrinimus ar vienus metus pakartoję tos pačios programos kursą mokykloje. Kyla grėsmė, kad tai padidins socialiai pažeidžiamų šeimų jaunuolių *iškritimą* iš švietimo sistemos, dėl ko šiems jaunuoliams, taip pat ir visuomenei, gali iškilti didelių socialinių ir ekonominių problemų. Taip pat kyla grėsmė, kad specialių poreikių turintys mokiniai, kurie dažnai atleidžiami nuo egzaminų laikymo vietoj to, jog būtų užtikrintos jiems tinkamos sąlygos ir pritaikytos egzaminų užduotys, bus nukreipiami į profesinį mokymą, taip uždarančią jiems galimybę įgyti aukštesnį išsilavinimą. **Todėl siūlome aiškiai apibrėžti, kaip bus siekiama užtikrinti pagrindinio ugdymo baigimas visiems jaunuoliams.**

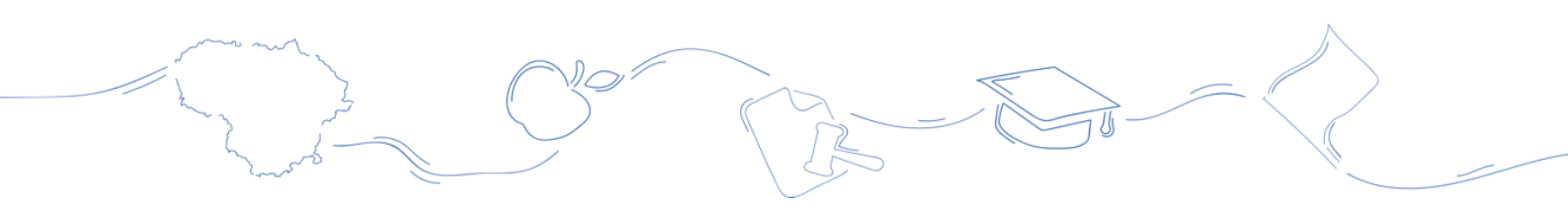
3. 5 straipsnis. 11 straipsnio pakeitimas. Siūloma nuostata varžo pamatinę žmogaus teisę rinktis, segreguodama jaunuolius pagal pasiekimus, kokios švietimo paslaugos jiems bus prieinamos – bendrojo ugdymo (BU) mokykloje ar profesinio mokymo (PM) įstaigoje. Ši nuostata taip pat menkina profesinio mokymo įvaizdį, o ateityje, tikėtina, mažins ir jo kokybę, kadangi čia būtų nukreipiami jaunuoliai, turintys žemiausius pasiekimus. LR Vyriausybės strateginės analizės centro (STRATA) profesinio mokymo stebėsenos 2021 m. duomenimis, iki šiol dalis profesinių mokyklų neužtikrina (kokybiško) vidurinio ugdymo ir aktualaus profesinio mokymo². Priėmus šią nuostatą, tikėtina, kad į profesinio mokymo įstaigas daugiausia būtų nukreipiami socialiai pažeidžiamų šeimų jaunuoliai³, taip pat turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, kurie dėl žemiau nurodytų priežasčių arba įgys neaktualias profesijas, arba iškris iš švietimo sistemos:

- Šiuo metu skiriamos stipendijos nepatenkina net minimalių vartojimo poreikių (2023 m. nustatytas minimalių vartojimo poreikių dydis sieks 354 Eur). Jaunuoliai iš šeimų, susiduriančių su skurdo rizika, negalės išsilaikyti, gyvendami bendrabutyje. Todėl jie gali rinktis arba nebesimokyti, arba mokytis artimiausioje profesinėje mokykloje bet kokią profesiją, pagal kurią jie nedirbs, kadangi iš būtinybės pasirinkta profesija neatitiks jų gebėjimų ir polinkių.
- Profesinis orientavimas (profesinis informavimas ir konsultavimas) bus diegiamas bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose tik nuo kitų mokslo metų, todėl jaunuoliams, ypač iš socialiai pažeidžiamų šeimų ir turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, sudėtinga pasirinkti profesiją tiek vertinant savo gebėjimus ir polinkius, tiek ir pačios profesijos aktualumą (ateities perspektyvą).

² STRATA profesinio mokymo stebėsenos 2021 m. duomenimis: (1) iš pirminį profesinį mokymą 2021 m. baigusiu beveik 10 000 mokinių, tik trečdalis įgijo vidurinį išsilavinimą ir tik apie 16 proc. laikė bent vieną valstybinį egzaminą (Remiantis ŠVIS duomenimis, 2021 m. pirminiame PM suaugusieji (29 metų amžiaus ir vyresni žmonės) sudarė 16,7 proc.), (2) VBE rezultatai pagal įvertinimo balus rodo egzistuojančius kokybės skirtumus BU ir PM sistemose, ir tarp skirtingų PM įstaigų (2021 m. BU sistemoje rodiklio minimali ir maksimali reikšmės skyrėsi 13,4 procentinio punkto, o PM sistemoje – 65,6 procentiniais punktais.), (3) PM nepatrauklumas jaunesniems žmonėms susijęs su mažomis galimybėmis siekti aukštesnio kompetencijų lygmens. (4) BU ir PM kokybė PM įstaigose yra labai skirtinga. Vienas iš svarbių veiksnių – mokytojų ir jų kvalifikacijos tobulinimo (profesijos mokytojų daugumą sudaro 50 metų amžiaus ir vyresni asmenys (56 proc. 2021 m.)).

https://strata.gov.lt/wp-content/uploads/2022/09/PMBA2021_LT_web.pdf

³ Remiantis Valstybės kontrolės audito 2020 01 31 ataskaita *Ar profesinis mokymas organizuojamas efektyviai*, profesinį mokymą renkasi prasčiau besimokantys asmenys, dažnai iš skurdžiai gyvenančių šeimų.

- Specialiųjų poreikių turintiems asmenims siūlomas menkas profesijų pasirinkimas (studijų programos retai pritaikomos pagal individualius poreikius, nėra paklausios darbo rinkoje), tokiu būdu jiems iš anksto užprogramuojamas žemesnis pragyvenimo lygis.

Kelia didelių abejonių, ar profesinio mokymo įstaigos bus pajėgios užtikrinti kokybišką bendrąjį ugdymą ir profesinį mokymą ženkliai padidėsiančiam skaičiui jaunuolių, kuriems reikės ne tik papildomų profesijos ir bendrojo ugdymo mokytojų, bet ir papildomos švietimo ir socialinės pagalbos⁴. **Todėl siūlome palikti jaunuoliams pasirinkimo galimybę, taip išvengiant jaunuolių segregacijos ir profesinio mokymo devalvacijos, ir numatyti veiksmus, didinančius profesinio mokymo aktualumą ir patrauklumą.**

Profesinio mokymo įstatymo 2 straipsnis. 6 straipsnio pakeitimas taip pat numato galimybę pirminį profesinį mokymą pirmajai kvalifikacijai įgyti specialiųjų poreikių turintiems asmenims, tačiau profesijų pasirinkimas šiems asmenims yra labai menkas, siūlomos profesijos neatliepia dabartinės rinkos poreikių, yra nepaklausios. Todėl būtina užtikrinti, jog nukreipiant šiuos asmenis į profesinio mokymo įstaigas, visos profesinės programos būtų tinkamai pritaikytos pagal individualius poreikius ir turėtų reikiamus (pagalbos) specialistus⁵.

4. 13 straipsnis. 36 straipsnio pakeitimas

Atkreipiame jūsų dėmesį, kad jau dabar savivaldybės mokinių vežimo tvarkaraščius dažnai derina tik su formaliojo ugdymo tvarkaraščiais, neužtikrindamos arba ženkliai susiaurindamos galimybes mokiniams pasirinkti neformaliojo švietimo veiklas. Didžiausią poveikį ši nuostata darys socialiai pažeidžiamų šeimų vaikams ir jaunuoliams, kurie gyvena atokesnėse vietovėse ir kurių tėvai negali pasirūpinti savo vaikų vežimu. Todėl siūlome papildyti 36 straipsnio 1 dalį ir ją išdėstyti taip:

„Į mokyklą ir atgal privalo būti vežami kaimuose, miesteliuose toliau kaip 3 kilometrai nuo mokyklos gyvenantys mokiniai, kurie mokosi pagal priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo programas, ir vaikai, kuriems paskirtas privalomas ikimokyklinis ugdymas. Vežimo tvarkaraščiai turi būti suderinti su mokinių formaliojo ir neformaliojo ugdymo tvarkaraščiais“.

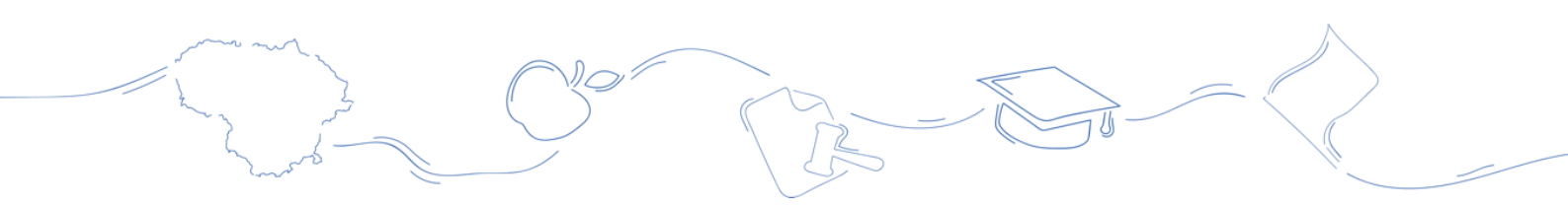
34 straipsnis. 69 straipsnio pakeitimas

Atsižvelgiant į įtraukiojo ugdymo koncepciją bei siekiant išvengti nesveikos konkurencijos tarp mokinių ir mokyklų, **siūlome šioje nuostatoje numatyti ne tik mokinių pasiekimų, bet ir pažangos skatinimo priemones.**

Prieš priimdami aukščiau nurodytų Švietimo įstatymo ir Profesinio mokymo įstatymo nuostatų pakeitimus, prašome įvertinti šių pakeitimų galimą neigiamą poveikį, tinkamą profesinio

⁴ STRATA profesinio mokymo stebėsenos 2021 m. duomenimis, profesinio orientavimo situacija 2017–2021 m. dar labiau pablogėjo – 2021 m. tik trylikoje iš šešiasdešimties savivaldybių PM įstaigose dirbo 41 karjeros specialistas.

⁵ Remiantis Valstybės kontrolės audito 2020 01 31 ataskaita *Ar profesinis mokymas organizuojamas efektyviai*, mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, 2018–2019 m. m. sudarė apie 4,5 proc., jų turėjo 26 profesinio mokymo įstaigos. STRATA profesinio mokymo stebėsenos 2021 m. duomenimis, asmenų, turinčių specialiųjų poreikių, dalis profesiniame mokyme 2021 m. sudarė 6,5 proc., tačiau vienam specialistui teko dirbti su beveik 15 specialiųjų poreikių turinčių mokinių.

mokymo įstaigų pasirengimą šiems pokyčiams. Kadangi šie pakeitimai didžiausią įtaką darys socialiai pažeidžiamoms visuomenės grupėms, siūlome sudaryti šių nuostatų įgyvendinimo tarpinstitucinę priežiūros grupę.

Direktorė

Judita Akromienė

Raštui pritaria Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas ir Lietuvos negalios organizacijų forumas.